

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 2 2013 | ÅRGÅNG 17

Bokförlaget THALES

SAM HARRIS: *Moralens landskap*, Stockholm: Fri tanke förlag, 2011

DET ÄR INGEN ovanlig företeelse att lekmän – ofta med naturvetenskaplig eller annan utomfilosofisk meritering – tar sig an filosofiska frågor i populärvetenskaplig form. Inte sällan är budskapet att något klassiskt filosofiskt problem har en renodlat vetenskaplig lösning som av någon anledning har undgått professionella filosofers uppmärksamhet. Tyvärr uppvisar författare av denna typ alltför ofta en nonchalant inställning till filosofiämnet, vilket ofrånkomligen leder till underskattning av de filosofiska bråddjupen. Inte sällan tycks även deras utomfilosofiska meritering bidra till ett i sammanhanget illa motiverat självförtroende.

Sam Harris *Moralens landskap* är ett karakteristiskt exempel. Bokens huvudsakliga teser faller inom områdena metaetik, normativ etik, axiologi och moralisk psykologi. Detta hindrar dock inte Harris från att i stort ignorera den filosofiska litteraturen på dessa områden, delvis med motiveringen att den »ökar mängden tristess i universum» (s. 194). Detta är olyckligt, då en mindre föraktfull inställning till litteraturen i fråga hade kunnat bespara honom många misstag och missförstånd.

Harris argumenterar för ett slags naturalistisk värderealism, enligt vilken värdefrågor »egentligen är frågor om medvetna varelsers välbefinnande» (s. 7). Även om Harris inte tillhandahåller någon mer precis formulering tycks han ha följande teser i åtanke: (1) Axiologiska värdeomdömen har samma semantiska innehåll som omdömen som tillskriver välbefinnande. »X är (intrinsikalt) gott» betyder detsamma som »X är ett tillstånd av välbefinnande». (2) Normativa omdömen har samma semantiska innehåll som omdömen som uttalar sig om konsekvenser i termer av välbefinnande. »X bör utföras» betyder detsamma som »X främjar välbefinnande».

Med termen »välbefinnande» tycks Harris i första hand avse lycka. Han vill dock inte förbinda sig på denna punkt, då han anser att termens mer precisa innebörd är en fråga för framtida explikation inom ramen för empirisk vetenskap (här drar han en parallell

med termen »hälsa» (ss. 16–17)). Harris vill inte heller förbinda sig till någon mer precis formulering av vad det innebär att främja välbefinnande. Han tar upp två förslag – maximering av det totala välbefinnandet och maximering av det genomsnittliga välbefinnandet – men kommer fram till att båda har oacceptabla implikationer (ss. 72–73). Avsaknad av precision på denna punkt är dock oproblematiskt enligt Harris, och »tyder bara på att det i praktiken kan vara svårt eller omöjligt att besvara vissa frågor om moral» (s. 73).

Eftersom fakta om medvetna varelsers välbefinnande enligt Harris kan studeras vetenskapligt drar han slutsatsen att värdefrågor i princip kan avgöras vetenskapligt, och med samma grad av objektivitet som exempelvis hälsofrågor. Vetenskapen kan kanske inte tillhandahålla precisa svar på alla värdefrågor, men den kan åtminstone i stora drag tala om för oss hur samhället bör utformas och hur individer bör leva sina liv.

Denna grova rekonstruktion maskerar dock mycket av den filosofiska okunnighet och förvirring som genomsyrar Harris framställning. Till exempel håller han inte tydligt isär värdedata, värdeomdömen och föremålen för utvärdering. Han skiljer inte heller tydligt mellan instrumentellt och intrinsikalt värde, eller mellan axiologi och normativitet. Detta avspeglas bland annat i den oklarhet som präglar Harris diverse formuleringar av hans metaetiska uppfattning (ss. 7, 9–11, 16–17, 32, 36, 42–43). Därtill missförstår Harris Humes lag och den öppna frågans argument (ss. 15–17, 41, 46). Humes lag feltolkas som uttryck för en värdenihilistisk eller -relativistisk position. Det är något oklart för mig hur Harris tolkar den öppna frågans argument, men det framgår att han inte begriper att argumentets poäng är konceptuell. Hade Harris förstått detta hade han kanske insett hur fatalt argumentet är för den typ av trubbig semantisk naturalism som han förespråkar.

Fler exempel på förvirring finns utspridda i boken. Ett sådant är Harris diskussion av de metaetiska implikationerna av hans egen neurofysiologiska forskning. Här drar han slutsatsen att hans metaetiska uppfattning får stöd av resultatet att värdeomdömen uppvisar betydelsefulla neurofysiologiska likheter med exempelvis

empiriska och matematiska omdömen (s. 121). Möjligen ger detta resultat stöd åt den kognitivistiska tesen att värdeomdömen är trosföreställningar, men det ger knappast stöd åt den ontologiska tesen att det finns värdefakta. Harris håller dock inte isär dessa saker. Ett annat exempel är Harris märkliga påstående om relationen mellan tro och vetande: »Att veta att George Washington var USA:s första president och att tro att påståendet ›George Washington var USA:s första president› är sant innebär i praktiken samma sak.» (s. 115) Den enda skillnaden påstås vara att kunskap är förknippad med en högre »grad av säkerhet» (s. 115), vilket förbiser att kunskap till skillnad från tro implicerar sanning. Ytterligare exempel på förvirring är Harris missförstånd av innebörden av deduktiv giltighet (ss. 130–131) och hans obegripliga påstående att J. L. Mackies invändning beträffande moraliska egenskapers metafysiska konstighet »[u]ppenbarligen» bygger på en enkel sammanblandning av epistemisk och ontologisk objektivitet (s. 195).

Harris bok är dock inte utan förtjänster. Till exempel gör han några delvis vettiga påpekanden om implikationerna av moralisk oenighet (ss. 67–68), och han levererar en träffsäker kritik av en viss (mycket naiv) form av värderelativism (ss. 48–49). Jag finner det även svårt att inte instämma i åtminstone delar av den skarpa religionskritik som figurerar framförallt i kapitel 4.

Sammantaget måste *Moralens landskap* dock betraktas som ytterligare ett varnande exempel på vad som ofta sker när annars högt begåvade författare underskattar filosofiska svårigheter.¹

→

Victor Moberger

Noter

¹ Jag vill tacka Jens Johansson och Henrik Rydéhn för värdefulla synpunkter.